

לסוגיית ההכרזה החד צדדית על כינון מדינה פלסטינית – שלושה תרחישים

אורי הורוביץ

עיקריים לגבי התפתחויות אפשריות בשטח הרשות ובתחום המדיני, שיכנון להלן התרחיש "השקט", התרחיש "האפור" והתרחיש "הרועש".

התרחיש "השקט"

עיקרו של התרחיש "השקט" הוא הכרזה חד-צדדית על כינון מדינה ללא פעילות פלסטינית לשינוי המצב הקיים בשטח והתמקדות במאבק מדיני להשגת הכרה בינלאומית נרחבת במדינה. במסגרת זו הפלסטינים ינקטו בסדרת צעדים פורמליים-משפטיים (דוגמת החלת החוק הפלסטיני בגבולות 1967, פרסום חוקה), פוליטיים-ייצוגיים (בחירות לפרלמנט, לעיריות ומוסדות נוספים), כלכליים-מונטריים (הכנסת מטבע פלסטיני) ומדיניים (בקשה להכרה במדינה הפלסטינית כחברה מלאה באו"ם, ייזום ביקורים של ראשי מדינות בה ועוד). בראיית הפלסטינים, תרחיש כזה מנטרל את האפשרות של תגובה ישראלית חריפה ומקשה את ההסתייגות הבינלאומית ממהלך חד-צדדי. לאחר ששיגו הכרה בינלאומית רחבה יחסית במדינה, הם יוכלו לחדש את התהליך המדיני מעמדת כוח של מדינה בעלת גבולות המוכרים על-ידי המערכת הבינלאומית. מנקודת המבט הישראלית מציב תרחיש זה שתי דילמות מרכזיות: הראשונה – האם להגיב על הכרזת המדינה בהכרזה נגדית על סיפוח שטחים, שישראל רוצה לשמור בידה בהסדר הקבע. השנייה – באילו נסיבות להכיר במדינה הפלסטינית.

התרחיש "האפור"

עיקרו של התרחיש "האפור" הוא הכרזה חד-צדדית על כינון מדינה כאשר הפלסטינים שומרים בדרך כלל על הסטטוס-קוו בשטח ומנסים מפעם לפעם לנקוט צעדי כרסום בו.

בדברי ערפאת, לפיהם אם פסגת מדינות ערב (אותה מנסים הפלסטינים לכנס ללא הצלחה) תחליט על דחיית מועד הכרזת המדינה, יסכימו לכך הפלסטינים. **שלישית**, הפלסטינים חוששים שהכרזה חד-צדדית תביא להחלשת הגורמים, המסוגלים לרסן את ישראל, מנקיטת מהלכי תגובה חריפים (המערכת הבינלאומית, המערכת הערבית, והזירה הפוליטית הפנימית הישראלית) שיביאו לקיפאון עמוק בתהליך

הפלסטינים עלולים להכריז

חד-צדדית על כינון מדינתם

העצמאית בעיקר אם יעריכו, כי

אין כל סיכוי לקדם בחודשים

הקרובים את התהליך המדיני.

המדיני, לאובדן הישגים קיימים ולפגיעה פיזית בתשתית בשטחים. הדבר נכון במיוחד, אם יפרצו בשטח אירועים אלימים נרחבים בעקבות ההכרזה החד-צדדית.

למרות מצב בעייתי זה הפלסטינים עלולים להכריז חד-צדדית על כינון מדינתם העצמאית בעיקר אם יעריכו, כי אין כל סיכוי לקדם בחודשים הקרובים את התהליך המדיני. ערפאת יתקשה מאוד לדחות פעם נוספת (לאחר שעשה זאת במאי 99) את הכרזת המדינה, כאשר אין באמתחתו הישגים מדיניים משמעותיים וכאשר המערכת הפוליטית הפלסטינית והציבור הפלסטיני הוכנו כבר (ותהליך ההכנה נמשך גם כיום) להכרזת מדינה תוך חודשים ספורים.

במקרה כזה יש להביא בחשבון 3 תרחישים

כישלונה של פסגת קמפ דייוויד II להשיג הסדר כולל בנושא הפלסטיני הופך למוחשית יותר ויותר את סוגיית ההכרזה החד-צדדית על כינון מדינה פלסטינית עצמאית בגבולות 67, שבירתה מזרח ירושלים, לקראת סוף 2000 – ראשית 2001. כך, במכלול החלטות של מוסדות ההנהגה של אש"ף והרשות הפלסטינית כמו גם בהצהרותיהם הפומביות של גורמי הצמרת הפלסטינית השונים, מודגשת הנחישות להכריז על כינון מדינה עצמאית בסוף השנה יאה אשר יהא המצב. הפלסטינים אף עושים הכנות בתחום הצבאי, התשתיתי והאזרחי לקראת האפשרות של עימות אלים עם ישראל בעקבות הכרזה חד-צדדית על מדינה. בזמן, הסיכויים להגיע להסכם כלשהו המקובל על שני הצדדים עד תחילת תקופת היעד להכרזה על כינון מדינה (ספטמבר 2000 – מועד סיום הסדר הביניים), דבר שיאפשר מבחינת הפלסטינים לדחות את ההכרזה, נראים דלים ביותר.

על אף נחרצות המוצהרת להכריז על מדינה בחודשים הקרובים (כדברי ערפאת לפיהם מי שהכרזת המדינה אינה מוצאת חן בעיניו שילך לשתות את הים של עזה או את ים המלח), הרושם הוא, שהפלסטינים אינם ששים לנקוט במהלך כזה. זאת משום שברור להם, כי הקרקע המדינית והדיפלומטית הבינלאומית והערבית טרם בשלה לכך. **ראשית**, ארה"ב הבהירה מפורשות, כולל בהתבטאות פומבית של הנשיא קלינטון, כי היא מתנגדת להכרזה חד-צדדית. גם ממדינות הקהילה האירופית קבלו הפלסטינים איתותים לפיהם לא יכירו אוטומטית במדינה, שתוכרז באופן חד-צדדי. **שנית**, ארצות ערב אינן מתגייסות לגבות את מהלכי הפלסטינים ובראיתם כמעט ואינן עושות דבר כדי לבלום את לחציה של ארה"ב עליהם. החיפוש אחר תמיכה אצל אחיהם הערבים באה לידי ביטוי

זאת מתוך הערכה שלא ניתן יהיה להביא להגמשת עמדת ישראל ולגיוס המערכת הבינלאומית ללחוץ עליה ללא יצירת מתיחות מבוקרת בשטח. המדובר בצעדים כמו: השתלטות ביטחונית על שטחי 'ב' שבהם אין ממילא נוכחות ישראלית; ניסיון לבטל את סמכויות הפיקוח והמעצר של ישראל במעברים הבינלאומיים בשטחים; "מצעדי שלום" לעבר התנחלויות וחסימה ספורדית של הגישה אליהן; המחשת הריבונות הפלסטינית על מזרח ירושלים על-ידי פתיחת מוסדות שלטון במקום. מנקודת ראותם של שני הצדדים – הישראלי והפלסטיני – הבעיה המרכזית בתרחיש כזה היא כיצד להימנע מכניסה ל"מעגל קסמים" של איתגור ותגובה, שיביא להדרדרות אלימה נרחבת.

התרחיש "הרועש"

בתרחיש "הרועש", בו מטבע הדברים מרבה התקשורת לעסוק, תלווה הכרזת המדינה בפעילויות בעלות צביון אלים כמו: לוחמת גרילה, תקריות אש ופעילות מחאה עממית מצד הפלסטינים בשטחים, בירושלים, באזורי ה"תפר" עם ישראל וכן בפיגועי הרג המוני בתחומי ה"קו הירוק". תרחיש זה עלול להתממש ביוזמת הפלסטינים, שיעריכו, כי סיכוייהם להקים מדינה בת-קיימא ולהשיג פתרון רצוי של הסוגיות בהסדר הקבע יהיו נמוכים, ללא הבערת השטח, שתביא לתגובת שרשרת בזירה הישראלית הפנימית, ובזירות הערבית והבינלאומית. תרחיש כזה עלול להתפתח גם כתוצאה מהדרדרות לא מתוכננת על רקע אירוע מקרי בשטח או על רקע צעד לא מחושב של הפלסטינים או ישראל. תרחיש זה טומן בחובו הזדמנויות גדולות לצדדים אך גם סיכונים גדולים. מבחינת הפלסטינים, תיווצר הזדמנות להגשים במהלך דרסטי את

יעדיהם הלאומיים ההיסטוריים. אולם, בזמן הסתכנו בפגיעה אנושה בכלכלה והתשתית בשטחים ובאובדן הסיכויים לקבל סיוע כלכלי בינלאומי נדיב, בהתמוטטות המערכת השלטונית-האדמיניסטרטיבית בשטחים והסתייגות נרחבת במערכת הבינלאומית מהכרה במדינה. מבחינת ישראל, תיווצר הזדמנות לחדש את התהליך המדיני כשבדיה נכסים רבים יותר למיקוח. בזמן,

התרחיש ה"רועש" עלול

להתממש ביוזמת הפלסטינים,

אם יעריכו, כי סיכוייהם להקים

מדינה בת-קיימא ולהשיג פתרון

רצוי של הסוגיות בהסדר הקבע

יהיו נמוכים, ללא הבערת השטח.

היא תסתכן בהשלכות הפנימיות הבעייתיות של אבדות רבות, בתסיסה גוברת בקרב ערביי ישראל, ב"חימום" גבול הצפון, בתקריות ירי בודדות בגבולות עם ירדן ומצרים, בפיגועים בחו"ל, באיום על מערכת יחסיה עם מדינות ערב ובלחצים בינלאומיים כבדים להכנסת כוח שלום לשטח ולקבלת הסדר בעייתי מבחינתה של ישראל.

מהניתוח דלעיל ניתן להעריך, כי שני הצדדים ישתדלו להימנע מהדרדרות לתרחיש ה"רועש". לאור זאת יתכן, כי הפלסטינים ינסו להגיע להבנות שקטות עם ישראל לגבי כללי המשחק שישררו בשטח לאחר ההכרזה החד-צדדית. בהנחה, שהתרחישים ה"שקט" וה"אפור" הם הסבירים יותר, סביר, כי הצדדים יפעלו

כלהלך:

הפלסטינים יצטרכו להחליט עד כמה "למתוח את החבל" לגבי צעדי הכרזת שניקטו בשטח כך שלא יגרמו להדרדרות אלימה נרחבת ובעקבותיה אובדן נכסים מדיניים, טריטוריאליים, תשתיתיים וכלכליים. הוא הדין לגבי צעדים משפטיים וסמליים המצויים בסל הרעיונות שלהם. לגבי צעדים אחרונים אלו הם יצטרכו להתחשב גם בסיכויי ההכרה והתמיכה בהם על-ידי המערכת הבינלאומית, במיוחד בכל הקשור בגבולותיה של המדינה.

ישראל תצטרך לבחון היטב את היקף צעדי התגובה שלה ועוצמתם ואף לקבוע "קווים אדומים" לגבי מהלכים פלסטינים, שעליהם היא תהיה נכונה להגיב באש. בהקשר זה עולה השאלה האם להבהיר זאת מראש ובאילו ערוצים. חשוב יהיה בכל מקרה לישראל לשמור על כמה שיותר ערוצי תקשורת ישירים בכל הרמות עם הפלסטינים, כדי למנוע הדרדרות ולאתר דלקות.

בתחום המדיני תתמודד ישראל עם שתי שאלות מרכזיות: האם להגיב על ההכרזה הפלסטינית בהכרזה נגדית על סיפוח שטחים – דרישה המועלית כבר כיום במערכת הפוליטית הישראלית – מהלך העלול לגרום להדרדרות אלימה בשטח, לתגובה ערבית ובינלאומית קשה ולהגביל את חופש התמרון שלה לכשיחודש המשא-ומתן, באשר לנסיבות ולעיתוי, בהן היא תיאלץ להכיר במדינה הפלסטינית. הדעת נותנת, כי מהלך כזה יש לעשות בתום המשא-ומתן לאחר שהצדדים יסכימו ביניהם על הגבולות, אולם נוכח האפשרות שיוותרו סוגיות בלתי פתירות במשך תקופה ארוכה, יתכן, שכדאי יהיה להעניק הכרה עקרונית – כללית בלבד, ללא התייחסות לגבולות – כבר בתחילת המשא-ומתן בתמורה לדחיית העיסוק בסוגיות אלו.